

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

Labās prakses apkopojums Eiropas Savienības Pamattiesību hartas piemērošanai Latvijas tiesībsarga darbā

Ziņojumu sagatavo Latvijas Republikas Tiesībsarga birojs, piedaloties reģionālajā projektā, ko finansē EEZ un Norvēģijas granti

Projekta nosaukums: Atbalsts nacionālajām cilvēktiesību iestādēm pamattiesību un tiesiskuma aspektu uzraudzībā (Nr. 2018-1-1440)

Autore: Mg.iur. Kristīne Pakārkle

Saīsinājumi

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija

ECT – Eiropas Cilvēktiesību tiesa

ENNHRI – Eiropas Nacionālo cilvēktiesību aizsardzības iestāžu tīkls

ES – Eiropas Savienība

EST – Eiropas Savienības Tiesa

Harta – Eiropas Savienības Pamattiesību harta

LESD – Līgums par Eiropas Savienības darbību

LU – Latvijas Universitāte

SIA – Sabiedrība ar ierobežotu atbildību

t.i. – tas ir

t.sk – tai skaitā; to skaitā

Saturs

Saīsinājumi	2
Saturs	3
Ievads	4
Pārskats par Hartas izmantošanu Tiesībsarga biroja darbā	6
Mācības Tiesībsarga biroja juristiem	7
Dalība konferencēs	7
Vispārīgs pārskats par atsauci uz Hartu situāciju analīzē	9
Atbildes valsts iestādēm	10
Atbildes uzņēmējiem	14
Atbildes privātpersonām	15
Konkrēti piemēri.....	20
1. piemērs.....	20
2. piemērs.....	21
3. piemērs.....	23
4. piemērs.....	24
5. piemērs.....	27
6. piemērs.....	29
7. piemērs.....	31
Secinājumi.....	33

Ievads

Eiropas Savienības Pamattiesību harta (turpmāk arī – Harta) Eiropas Savienībai (turpmāk arī – ES) ir kļuvusi juridiski saistoša līdz ar Lisabonas līguma stāšanās spēkā 2009. gada decembrī. Hartas mērķis ir veicināt cilvēktiesību aizsardzību Eiropas Savienības teritorijā. Personu tiesības Eiropas Savienībā tika noteiktas dažādos laikos, dažādos veidos un formās. Šī iemesla dēļ Eiropas Savienība nolēma tās visas apvienot vienā dokumentā, kurš tika atjaunināts, ņemot vērā pārmaiņas sabiedrībā, sociālo progresu, kā arī zinātnes un tehnoloģiju attīstību. Harta vienā tekstā apkopo visas personiskās, pilsoniskās, politiskās, ekonomiskās un sociālās tiesības, ko bauda ES pilsoņi.

Harta satur:

- Eiropas Savienības līgumos ietvertās tiesības;
- visas tiesības, kas izriet no Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk arī – EST) judikatūras;
- Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā (turpmāk arī – Konvencija) nostiprinātās tiesības un brīvības;
- citas tiesības un principus, kas izriet no Eiropas Savienības valstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām.

Hartai ir tāds pats juridiskais spēks kā Eiropas Savienības līgumiem. Harta iedala tiesības un brīvības sešās sadaļās: cieņa, brīvības, līdztiesība, solidaritāte, pilsoņu tiesības, tiesiskums. Harta iekļauj arī jaunākās pamattiesības, proti, datu aizsardzību, garantijas bioētikas jomā un caurspīdīgu, labu pārvaldību.

Konvencija nodrošina pašu cilvēktiesību minimumu. Harta ir jaunāks, modernāks un plašāks cilvēktiesību instruments nekā Konvencija. Tajā iekļautas arī tiesības, kas ir specifiskas tieši ES. Harta paredz, piemēram, strādājošo tiesības uz informāciju un konsultācijām, aizsardzību pret nepamatotu atlaišanu, bērnu un vecāku cilvēku tiesības, bērnu darba aizliegumu un jauniešu aizsardzību darbā, pieeju vispārējo ekonomisko interešu pakalpojumiem, patērētāju tiesību aizsardzību. Harta papildina dalībvalstu konstitūcijās, kā arī starptautiskajos dokumentos ietvertās tiesības.

Harta ir tieši piemērojama un tai ir primārs raksturs.

Hartā izdalītas tiesības un principi. Gan tiesības, gan principi ir saistoši. Tiesības ir jāievēro, bet principiem ir jāseko. Klasiski principu piemēri ir: solidaritāte, vecu cilvēku tiesības, apkārtējās vides aizsardzība, vīriešu un sieviešu līdztiesība. Uz Hartas principiem var atsaukties, vēršoties tiesā. Saskaņā ar Hartu valstu tiesas principus izmanto tikai tad, lai interpretētu to dalībvalstu tiesību aktu likumību, ar ko tiek īstenotas Eiropas Savienības tiesības.

Latvijas Republikas Satversmes 8.nodaļa ir veltīta pamattiesībām: pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, sociālajām un ekonomiskajām tiesībām, kā arī kultūras tiesībām. Lai arī Satversmē nav atsauces uz konkrētiem starptautisko tiesību dokumentiem, Satversmes 89.pantā norādīts, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskiem līgumiem.

Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un citu vispārējo tiesību principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas.¹

Pamatojoties uz Satversmes 68.pantu, Eiropas Savienības tiesības līdz ar Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai ir kļuvušas par neatņemamu Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļu², un Latvijai ir jāpilda saistības, kas izriet no dalības Eiropas Savienībā.³

Saskaņā ar Hartas 51.pantu, Hartu izmanto, piemērojot Eiropas Savienības tiesības.

Atsauce uz Hartu, interpretējot ES tiesības, ir nepietiekama. Hartas piemērošana ir jāveicina visās ES dalībvalstu institūcijās, ieskaitot likumdevēju, izpildvaru un tiesu sistēmu.

¹ Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punkts, Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 10. punkts.

² Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 16. punkts.

³ Satversmes tiesas 2011.gada 19.oktobra sprieduma lietā Nr.2010-71-01 13.3.punkts.

Pārskats par Hartas izmantošanu Tiesībsarga biroja darbā

Šajā darbā veikta izpēte par Hartas izmantošanu Tiesībsarga biroja darbā no 2020. gada 1. janvāra līdz 2023. gada 31. augustam.

2023.gada augustā tika veikta aptauja Tiesībsarga biroja darbinieku vidū, lai noskaidrotu, kā darbinieki izmanto Hartu savā profesionālajā darbā. Aptaujā par Eiropas Savienības Pamattiesību hartu piedalījās 20 Tiesībsarga biroja darbinieki. Deviņi aptaujas dalībnieki, jeb 45%, atsaucoties uz starptautiskiem normatīvajiem aktiem Hartu neizmanto, trīs dalībnieki, jeb 15% to izmanto, savukārt pārējie 40% - to dara dažkārt vai reti.

Visbiežāk atsaucēs tiek izmantots Hartas 41.pants "Tiesības uz labu pārvaldību", atkārtoti aptaujā minēts arī 47.pants "Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu". Pie atsaucēs izmantotajiem pantiem nosaukti arī 1.pants "Cilvēka cieņa", 14."Tiesības uz izglītību", 15.pants "Brīvība izvēlēties profesiju un tiesības strādāt", 17."Tiesības uz īpašumu", 18.pants "Patvēruma tiesības", 19.pants "Aizsardzība pārvietošanas, izraidīšanas vai izdošanas gadījumā", 24.pants "Bērnu tiesības", 34.pants "Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība" Hartas panti. Tikai divi aptaujas dalībnieki atzīst, ka Hartas izmantošana juridiskajā analizē ir ietekmējusi procesa rezultātu, lielākais vairums dalībnieku (11) atzīst, ka nezina, vai šāda ietekme ir notikusi.

Četri aptaujas dalībnieki atzīst, ka viņu zināšanas par Hartu ir pietiekamas, savukārt pārējie uzskata, ka tās nav pietiekamas, vai ir papildināmas. Gandrīz visi aptaujas dalībnieki (19) atzīst, ka savas zināšanas par Hartu vēlētos papildināt. Trīs darbinieki laika posmā no 2020.gada janvāra līdz 2023.gada augustam ir piedalījušies kādās mācībās, semināros vai konferencēs par Hartu, divas no nosauktajām mācībām organizēja ENNHRI, savukārt vienu - Academy of European Law.

Gandrīz visi aptaujas dalībnieki atzīst, ka Latvijas tiesību telpā Harta tiek izmantota minimāli vai reti, tika pausti arī viedokļi, ka Harta dublē citus gan starptautiskus, gan nacionālus dokumentus.

Mācības Tiesībsarga biroja juristiem

Lai padziļinātu Tiesībsarga biroja juristu zināšanas par ES normatīvajiem aktiem, 2021.gada 26.martā notika mācības par ES tiesībām, kuras pasniedza LU Juridiskās fakultātes Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedras docents A. Buka. Šajās mācībās juristi iepazīna ES tiesību avotus, ES primāros un sekundāros tiesību aktus. Apmācības sniedza ieskatu ES tiesu nolēmumu galvenajos meklēšanas rīkos. Svarīgi bija izprast ES normatīvo aktu vietu normatīvo aktu sistēmā. Jāņem vērā ES tiesību pārākuma princips, kas nozīmē, ka ES dibināšanas līgumi ieņem pirmo vietu uzreiz aiz Latvijas Republikas Satversmes. Tad ierindojas starptautiskie līgumi. Ja starp šiem abiem normatīvajiem aktiem rodas pretruna, tad pārāki ir ES dibināšanas līgumi. Nākošās normatīvo aktu hierarhijā ir regulas un direktīvas, tiem seko likumi un pašvaldību saistošie noteikumi.

Dalība konferencēs

2022.gada novembrī Rīgas Juridiskā augstskola rīkoja ikgadējo cilvēktiesību konferenci, kurā piedalās tiesneši, advokāti, valsts iestāžu darbinieki, kuri savā profesionālajā darbībā saskaras ar cilvēktiesību piemērošanu. Konferencēs ietvaros ES Tiesas tiesnese profesore I. Ziemele iepazīstināja ar Eiropas Savienības Tiesas jaunāko judikatūru Hartas piemērošanā. Minēto konferenci ik gadus apmeklē lielākā daļa Tiesībsarga biroja juristu. Kā norādīja prof. I. Ziemele, Eiropas Savienības Tiesa tiešā veidā nekonstatē pārkāpumu. ES pamattiesību aizsardzība parādās caur nacionālo tiesu darbu, jo nacionālās tiesas ir tās, kas piemēro Hartu. Hartu izmanto, ja Latvijas iestādes piemēro primāros vai sekundāros ES tiesību aktus. EST loma ir palīdzēt nacionālajam tiesnesim. Prof. I.Ziemele uzsvēra, ka Hartas piemērošana iet plašumā. Visplašāk Hartas gaismā tiek interpretēti sekojošas jomas tiesību akti: migrācijas un patvēruma politika, sadarbība krimināltiesību jomā, kapitāla brīva kustība, konkurences tiesības, personas datu aizsardzība. EST primāri palīdz piemērot Hartu nacionālajām tiesām prejudiciālu nolēmumu procedūras ietvaros, kā arī pārkāpumu procedūru ietvaros. Pārkāpumu procedūru ietvaros EST atsauca uz Hartas neievērošanu. Prof. I. Ziemele

iepazīstināja ar vairākiem EST spriedumiem laika posmā no 2021.gada decembra līdz 2022.gada oktobrim, kur ES tiesību akti interpretēti Hartas gaismā.

Tika sniegts ieskats sekojošos EST spriedumos, par kuriem juristi diskutēja.

EST 2021.gada 14.decembra spriedums lietā C-490/20 (Stolichna obshtina, rayon "Pancharevo"). Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD) 21.panta 1.punkts, Direktīva 2004/38 – ES pilsoņu un viņu ģimenes locekļu brīvas pārvietošanās tiesības skaidrota saistībā ar Hartas 7.un 24.pantu. Spānijā dzīvojošu Bulgārijas pilsoņu bērnam bija nepieciešams personu apliecinošs dokuments, lai apmeklētu Bulgāriju. Bulgārijas iestādes to neizsniedza, attiecīgi bija traucēta pārvietošanās brīvība. EST norādīja uz LESD 21.pantu un to, ka administratīvā līmenī jārod iespēja šādu dokumentu izsniegt.

EST 2022.gada 5.maija spriedums lietā C-83/20 (BPC Lux 2 and Others). Direktīva 2014/59/EU ar ko izveido kredītiestāžu un ieguldījumu brokeru sabiedrību atvēršanu un noguldījuma režīmu interpretēta Hartas 17.panta 1.punkta gaismā. Konkrētais gadījums bija par riska banku Portugālē. EST uzsvēra, ka no ES tiesību principiem izriet, ja Direktīva ir jātransponē, tad nacionālajās tiesībās nevajadzētu būt darbībām, kas šo transponēšanu traucētu. Transponēšanas periodā Harta ir piemērojama, tāpēc situācija ir vērtējama no Hartas viedokļa. Direktīvas skaidrotas, atsaucoties uz Hartas 17.panta pirmo punktu.

EST 2022.gada 1.augusta spriedums lietā C-242/22 PPU (Illumina, TL). Direktīvas 2010/64 un 2012/13 par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā un par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā interpretētas, atsaucoties uz Hartas 47.pantu. Moldovas pilsonim Portugālē par nodarījumu pienācās nosacīts brīvības atņemšanas sods, bet bija jāatrodas noteiktā dzīvesvietā. EST atsaucās uz divām direktīvām. Personu izsauca uz tiesu, bet dzīvesvietā viņš nebija sasniedzams. Nosacīto sodu nomainīja uz reālu brīvības atņemšanas sodu. EST uzsvēra: nacionālais soda izpildes regulējums ir jāpiemēro tā, lai nerastos situācija, ka ES tiesības tiek piemērotas neefektīvi. Interpretācija notika caur Hartas 47.pantu.

EST 2022.gada 1.augusta spriedums lietā C-720/20 (Bundesrepublik Deutschland). Dublina III Regulas 20. panta 3. punkts. Čečenijas bēgļiem no Polijas Vācijā piedzima bērns. Vācijas iestādes bērnam nepiešķīra patvērumu, atsaucoties uz Dublinas regulu un norādīja, ka ģimenei jāatgriežas Polijā, un bērnam jālūdz patvērums tur. EST nepiekrita šādai interpretācijai, norādot, ka bērns nav manta. 20.panta 3.punkts nav piemērojams.

EST 2022.gada 2.februāra spriedums lietā C-562/21 PPU (Openbaar Ministerie). Pamatlēmuma 2022/584/TI 1.panta 3.punkts interpretēts Hartas 47.panta gaismā. Amsterdamas tiesa jautāja, vai tā ir tiesīga no ES tiesību viedokļa nodot cilvēku Polijas tiesai, lai viņš varētu stāties tiesas priekšā par izdarītu noziegumu Polijā. Amsterdamas tiesai bija šaubas, vai Polijā notiek taisnīga tiesas spriešana. Centrālais jautājums bija, vai, izpildot spriedumu, netiek pārkāpta Harta. EST šajā lietā piemēroja divu soļu testu: vai ES dalībvalstī ir sistēmiskas problēmas ar tiesu varu neatkarību, un otrs – konkrētajam apsūdzētajam jāsniedz Amsterdamas tiesai konkrētāki argumenti, kāpēc tiesai, uz kuru sūtīs, pastāv problēmas.

Tāpat konferencē tika skatīti ES konstitucionālās sistēmas jautājumi.

Vispārīgs pārskats par atsauci uz Hartu situāciju analīzē

Tiesībsargs, sniedzot juridisko pamatojumu situāciju analīzē, visbiežāk atsaucas uz Konvenciju. Atsauces uz Hartu ir atrodamas, taču Hartas izmantošana juridiskajā analīzē būtu paplašināma. Tāpat būtu paplašināma ES Tiesas judikatūras izmantošana.

Izpētes ietvaros no Tiesībsarga biroja lietvedības sistēmas tika atlasīti dokumenti, kuru tekstā minēta Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Atsauce uz Hartu veikta gan atbildot personām uz vēstulēm, gan rakstot viedokli vai sastādot pieteikumu Satversmes tiesai, rakstot vēstules Ministru kabinetam, ministrijām un pašvaldībām. Atsauce uz Hartu veikta gan vēstulēs valsts institūcijām, gan uzņēmējiem, gan privātpersonām.

Harta minēta kā vispārīgi, tā piesaucot konkrētus Hartas pantus. Atbildēs veikta atsauce uz Hartas 3.nodaļu, Hartas 4.pantu "Spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodu aizliegums", 7.pantu "Privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība", 8.pantu "Personas datu aizsardzība", 15.pantu "Brīvība izvēlēties profesiju un tiesības strādāt", 17.pantu "Tiesības uz īpašumu", 21.pantu "Diskriminācijas aizliegums", 24.pantu "Bērnu tiesības", 41.pantu "Tiesības uz labu pārvaldību", 47.pantu "Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu" un 51.pantu "[Hartas] Piemērošanas joma".

Atlasītas atbildes uz iesniegumiem iedzīvotājiem no 2020.gada janvāra līdz 2023.gada augusta beigām, kuros minēta Harta. Piemēram, atbildot uz iesniegumu par valsts sodu politiku, atsauce veikta tostarp uz Hartas 41.pantu.

Atbildot uz iesniegumu par iespējamu diskrimināciju uz vecuma pamata nebanku kreditēšanas jomā, norādīts: "Aizliegtie kritēriji, kas Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 3.¹.panta pirmajā daļā nav expreis verbis uzskaitīti, tur ir "jāielasa" interpretācijas ceļā, izmantojot vēsturisko, sistēmisko un teleoloģisko interpretācijas metodi. "Ielasāmo" aizliegto kritēriju katalogs nedrīkst būt šaurāks par Eiropas Pamattiesību hartas katalogu un to kritēriju uzskaitījumu, kas cita starpā ietver diskriminācijas aizliegumu uz vecuma pamata."

Vairākos iesniegumos tika jautāts, vai, liedzot Krievijas pilsoņiem izmantot sporta lidmašīnu un būt par lidojumu apkalpes locekli, nav diskriminācijas aizlieguma pārkāpums uz pilsonības pamata. Skaidrojot situāciju, pieminēts Hartas 52.pants, kas paredz, ka visiem Hartā atzītajiem tiesību un brīvību izmantošanas ierobežojumiem jābūt noteiktiem tiesību aktos, tajos jārespektē šo tiesību un brīvību būtība. Ierobežojumus drīkst uzlikt tikai tad, ja tie ir nepieciešami un atbilst ES vispārējās nozīmes mērķiem.

Atbildes valsts iestādēm

2020.gada februāra ziņojumā tiesībsargs informēja Tiesu administrāciju, tiesu priekšsēdētājus un Valsts policiju par nepiemērotajiem apstākļiem tiesu ēku konvoja zonu telpās. Ziņojums tapa pēc vizītēm, kuru mērķis bija identificēt un novērst sliktas apiešanās riskus. Ziņojumā tiesībsargs atsaucās uz sliktas apiešanās un spīdzināšanas aizliegumu, kas

noteikts Latvijas Republikas Satversmes 95. pantā. Ziņojumā uzsvērts, ka spīdzināšanas vai cietsirdīgas vai pazemojošas apiešanās aizliegums ir minēts arī citos Latvijai saistošos starptautiskajos līgumos, piemēram, ANO Konvencijā pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. pantā un Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 4. pantā.

2020.gada maijā vēstulē Valsts policijai tiesībsargs lūdza papildinformāciju par transportlīdzekļu vadītāju datu apstrādi, izmantojot fotoradarus. Tiesībsargs lūdza skaidrot datu apstrādes mērķi. Savā pieprasījumā tiesībsargs atsaucās uz Hartas 8.panta 1.punktu, kas paredz, ka ikvienai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību. Eiropas Parlamenta un Padomes 2016.gada 27.aprīļa regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK tika interpretēta Hartas gaismā.

2023.gada februārī tiesībsargs vērsās pie Eiropas Savienības struktūrfondu uzraudzības iestādēm⁴ Latvijā pēc Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras lūguma izzināt esošo situāciju par ES fondu uzraudzību cilvēktiesību griezumā Latvijā. Vēstulē uzsvērts, ka Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 51.pants noteic, ka Hartas noteikumi attiecas uz dalībvalstīm, ja tās īsteno Eiropas Savienības tiesību aktus.

2020.gada maijā tiesībsargs norādīja Ministru Kabinetam un Saeimai uz sociālo, ekonomisko tiesību aktualitāti Covid-19 pandēmijas kontekstā. Šajā sakarā tiesībsargs atsaucās uz Eiropas Savienības Pamattiesību hartu, Eiropas sociālo tiesību pīlāru, Eiropas Sociālo hartu, Eiropas Cilvēktiesību konvenciju un ANO cilvēktiesību dokumentiem, jo īpaši Starptautisko paktu par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām.

⁴ [Ministru kabineta 2014.gada 21.novembra noteikumi "Par Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.-2020.gada plānošanas perioda uzraudzības komitejas sastāvu"](#). Pieņemts 21.11.2014, stājās spēkā 21.11.2014.

Tiesībsarga 2022.gada ziņojuma Saeimai sadaļā par labu pārvaldību ir atsauce uz labas pārvaldības principu, kas ietverts Hartas 41.pantā.

2020.gada aprīlī tiesībsargs uzdeva jautājumu Ekonomikas ministrijai un Publisko aktīvu pārvaldītājam *Possessor* par Privatizācijas likuma piemērošanu attiecībā uz Eiropas Savienības dalībvalsts pilsoņiem. Tiesībsargs atsaucās uz pamattiesībām un pamatbrīvībām, kuras nosaka Eiropas Savienības Pamattiesību harta, LESD, Eiropas Parlamenta un Padomes 2004.gada 29.aprīļa Direktīva 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK.

2023.gada maijā persona iesniegumā norādīja uz savas privātās dzīves un datu aizsardzības pārkāpumu, jo saimnieciskās darbības veicējam par darījumu izsniegtajos attaisnojuma dokumentos esot jānorāda savi reģistrācijas dati – vārds, uzvārds, personas kods un deklarētā dzīvesvieta. Darījumu apliecinošs dokuments varot tikt izsniegts svešai personai. Tā rezultātā neierobežotam personu lokam fiziskas personas dati tiek padarīti publiski pieejami un var tikt izmantoti ļaunos nolūkos. Veicot situācijas izvērtējumu pārbaudes lietā, tiesībsargs norādīja uz to, ka tiesības uz privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un korespondences neaizskaramību noteiktas Konvencijas 8.pantā un Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 7.pantā. Tiesības uz savu personas datu aizsardzību noteiktas Hartas 8.pantā, paredzot, ka šādi dati ir jāapstrādā godprātīgi, noteiktiem mērķiem un ar attiecīgās personas piekrišanu vai ar citu likumīgu pamatojumu, kas paredzēts tiesību aktos.

2020.gada jūlijā tiesībsargs pārbaudes lietā analizēja Valsts ieņēmuma dienesta rīcību, publicējot personas datus. Pārbaudes lietā Eiropas Parlamenta un Padomes 2016.gada 27.aprīļa regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) interpretēta Hartas 7.un 8.panta gaismā.

Uzsvērts, ka Vispārīgās datu aizsardzības regulas preambulas 1.apsvērumā noteikts, ka personas datu aizsardzība ir pamattiesības, kuras aizsargā Eiropas Savienības pamattiesību hartas 8.panta

1.punkts, un LESD 16.panta 1.punkts paredz, ka ikvienai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību.

Atzinums pārbaudes lietā tika sniegts pašvaldībai un pašvaldības policijai par iespējamo pamattiesību pārkāpumu un tiesību aizsardzības mehānisma darbības efektivitāti. Tiesībsargs atsaucās uz ECT spriedumu, kurā uzsvērts, ka valsts pienākuma nodrošināt lietas savlaicīgu izskatīšanu mērķis ir novērst pārmērīgi ilgu tiesisko nenoteiktību, kā arī uzturēt paļāvību uz tiesu sistēmas efektivitāti un uzticamību.⁵ Arī Satversmes tiesa ir atzinusi⁶, ka tiesības uz savlaicīgu lietas izskatīšanu ir viens no taisnīgu tiesu veidojošiem elementiem. Savukārt Hartas 41.panta pirmā daļa un Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektā daļa savlaicīgu iestādes rīcību atzīst par labas pārvaldības principa elementu. Atsauce veikta arī uz Hartas 47.panta otro daļu par personas tiesībām uz taisnīgu tiesu. Vienlaikus uzsvērts, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nav interpretējamas kā cietušā tiesības pieprasīt iestādei (tiesai) noteikta satura lēmuma pieņemšanu vai tiesības sodīt nodarījumā vainojamo kādā noteiktā veidā.

Pārbaudes lieta ierosināta, pamatojoties uz Invalīdu un viņu draugu apvienības "Apeironi" iesniegumu par nenodrošinātu vides pieejamību Smiltenes vidusskolas dienesta viesnīcā jeb internātā. Izvērtējot pārbaudes lietas tiesiskos un faktiskos apstākļus, tiesībsargs atbildīgajām ministrijām un Smiltenes novada Domei sniedza atzinumu, kurā atsaucās uz Satversmes 110.panta otrā teikuma pirmajā daļā nostiprināto, ka "valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem". Tāpat uzsvērts, ka Eiropas Savienības tiesību sistēmā saskaņā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21. pantu ir aizliegta arī diskriminācija, kuras pamatā ir citi iemesli, kas īpaši attiecas uz bērniem, piemēram, diskriminācija dzimuma, ģenētisko īpatnību, valodas, invaliditātes vai dzimumorientācijas dēļ.⁷

⁵ ECT 1999.gada 28.jūlija spriedums lietā *Bottazzi pret Itāliju* &.22

⁶ Satversmes tiesas 2012.gada 1.novembra sprieduma lietā Nr.2012-06-01 13.3.2. p.

⁷ [Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra un Eiropas Padome "Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā", 2015.gads](#)

Atbildes uzņēmējiem

2021.gada aprīlī tiesībsargs vērsās pie komersanta, jo saskatīja brillu reklāmā iespējamu diskrimināciju uz vecuma pamata. Tādējādi tiesībsargs atsaucās uz Latvijai saistošiem starptautiskiem tiesību aktiem – Eiropas Savienības Pamattiesību hartu (3.nodaļa), Konvenciju (14.pants, 12.protokola 1.pants), Eiropas sociālo hartu (E pants), Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju (1. un 2.pants).

2022.gada novembrī vēstulē AS “Augstspriegumu tīkls” nosūtīti jautājumi par sadarbību ar uzņēmēju, kurš, iespējams, piesārņo vidi. Norādīts, ka tiesības uz veselību iekļautas Satversmē un Eiropas Savienības Pamattiesību hartā.

2021.gada augustā tiesībsargs vērsās pie būvuzņēmuma saistībā ar darba sludinājuma vizuālo noformējumu un teksta saturu, kurš ir seksuāla rakstura. Tiesībsargs uzsvēra, ka diskriminācijas aizlieguma princips ir ietverts vairākos starptautiskajos un nacionālajos tiesību aktos. Tā Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21.pants noteic: “aizliegta jebkāda veida diskriminācija, tostarp diskriminācija dzimuma, rases, ādas krāsas, etniskās vai sociālās izcelsmes, ģenētisko īpatnību, valodas, reliģijas vai pārliecības, politisko vai jebkuru citu uzskatu dēļ, diskriminācija saistībā ar piederību pie nacionālās minoritātes, diskriminācija īpašuma, izcelsmes, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ”.

2020. gada jūlijā tiesībsargs, reaģējot uz personas sūdzību par SIA “Jūrmalas autobusu satiksme” attieksmi pret personu ar invaliditāti, nosūtīja SIA vēstuli, informējot par diskriminācijas aizlieguma principu, kurš iekļauts Hartas 21.pantā un citos nacionālos un starptautiskos tiesību aktos.

2022.gada 20.septembrī sniegta atbilde iesniedzējiem (privātpersonām) un uzņēmējam – kafejnīcas īpašniekam par sekojošo. Iesniedzēji 2020.gad 9.maijā netika apkalpoti Jūrmalas kafejnīcā “Kūriņš”, jo pie viņu apgērba bija piespraustas Georga lentes. Savā pamatojumā tiesībsargs norāda, ka Satversmes 91.pantā ir noteikts, ka cilvēka tiesības tiek īstenotas bez diskriminācijas. Šajā normā aizliegtie kritēriji nav expressis verbis uzskaitīti, bet tie tur jāielasa interpretācijas ceļā. “Ielasāmo” aizliegto kritēriju saraksts nevar būt šaurāks par

Eiropas Pamattiesību hartas katalogu un to kritēriju uzskaitījumu, kas bija tā sākotnējā versijā. Šo aizliegto kritēriju starpā ir jāmin arī tautība, politiskā un cita pārliecība, pasaules uzskats. Vienlaikus uzsvērts, ka šajā ģeopolitiskajā situācijā Georga lentes publiska izmantošana sabiedrībā var tikt uztverta kā atbalsts Krievijas militārā spēka izmantošanai savu politisko mērķu sasniegšanai citās valstīs, jo sevišķi Ukrainā. Normatīvais regulējums paredz, ka publiskos pasākumos Georga lentīšu lietošana ir aizliegta. Tiesībsargs konkrētajā situācijā nesaskatīja cilvēktiesību pārkāpumu.

Atbildes privātpersonām

2021.gada septembrī, komentējot personas iesniegumā aicinājumu sodīt atsevišķas amatpersonas ar nāvessodu, uzvērts, ka Latvijā kopš 2011.gada pilnībā ir atcelts nāves sods. Konvencijas 13.protokols paredz nāvessoda pilnīgu atcelšanu, un Eiropas Savienības Pamattiesību harta aizliedz nāvessodu Eiropas Savienības valstu jurisdikcijā.

2022.gada maijā, komentējot grozījumus "Pašvaldību likumā", kas paredzēja iespēju darbinieku pārcelt citā amatā, izvērtējot darbinieka viedokli, tiesībsargs norādīja, ka ar šādu tiesību normu individuālā gadījumā var tikt skarta darbinieka tiesiskā aizsardzība, radot nelabvēlīgu seku iestāšanos. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 15.pants garantē, ka ikvienai personai ir tiesības strādāt un iesaistīties brīvi izraudzītā vai akceptētā profesijā. Šāda pamattiesību garantija izriet arī no Satversmes 106.panta tvēruma.

2022.gada martā pārbaudes lietas atzinumā "Par personas tiesībām pārsūdzēt tiesā lēmumu par mantas konfiskāciju" minēts: Direktīvas 2014/42/ES 38.apsvērumā ir noteikts, ka šajā direktīvā ir ievērotas pamattiesības un principi, kas atzīti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā un Konvencijā, kā tas interpretēts Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā. Šī direktīva būtu jāīsteno saskaņā ar minētajām tiesībām un principiem. Kā viena no fundamentālajām tiesībām, kas noteikta Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47.pantā, ir tiesības uz taisnīgu tiesu, kas paredz ikvienai personai, kuras tiesības un brīvības, kas garantētas Savienības tiesībās, tikušas pārkāptas, tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību. Tās paredz, ka ikvienai

personai ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, tiesību aktos noteiktā tiesā. Savukārt, saskaņā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 17.pantu, ikvienai personai ir tiesības uz īpašumu, kas iegūts likumīgi, tiesības to lietot un atsavināt, kā arī tiesības attiecībā uz to dot rīkojumu savas nāves gadījumam. Nevienam nedrīkst atņemt īpašumu, ja vien tas nav jādara sabiedrības interesēs, kā arī gadījumos un apstākļos, kuri ir paredzēti tiesību aktos, ar noteikumu, ka par zaudējumiem laikus izmaksā taisnīgu kompensāciju.

2023.gada februārī tiesībsargs, atbildot personai par šķēršļiem sprieduma labprātīgai izpildei, uzsvēris: Vienlaikus tiesai, lai arī tā nav klasisks labas pārvaldības principa "subjekts", savā darbībā ir jāievēro arī šis konstitucionālais vispārējais tiesību princips, kas netieši ietverts Latvijas Republikas Satversmes 1. pantā un ir atzīts par Eiropas Savienības pamattiesību (Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 41. pants).

2022.gada februārī, atbildot uz personas ar invaliditāti iesniegumu par iespējamu diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu, tiesībsargs atsaucās uz Hartas 21.pantu, paktu „Par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām”, paktu “Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām”, Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju.

Par iespējamu diskrimināciju, uzteicot personai darbu Rīgas sociālajā dienestā, 2020.gada aprīlī, tiesībsargs atsaucies uz Hartas 21.pantu.

2021.gada martā iesniedzējs vērsās pie tiesībsarga ar sūdzību par vecuma diskrimināciju. Atbildē tiesībsargs atsaucas uz Hartas 21.pantu.

2021.gada jūlijā tiesībsargs saņēma iesniegumu par notiekošu tiesvedību starp vecākiem par viņu kopīgo bērnu dzīvesvietas noteikšanu. Iesniedzēja norādīja, ka tiesvedības laikā viņas māsu un brāļa viedoklis šajā lietā tiesā netika ņemts vērā, tālab lūdza tiesībsargu iesaistīties. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 24.pantā noteikts, ka bērna viedoklis atbilstīgi bērnu vecumam un briedumam jāņem vērā jautājumos, kas skar bērnu intereses. Atsauce arī uz Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijas 12.pantu.

2022.gada aprīlī persona iesniegumā norādīja uz iespējamu vecuma un dzimuma diskrimināciju, kā arī labas pārvaldības principa pārkāpumu sieviešu 3x3 basketbola komandas sastāva izvēlē. Atbildē tiesībsargs balstījās tostarp uz Hartas 3.nodaļu, Konvenciju (14.pants, 12.protokola 1.pants), Eiropas sociālo hartu (E pants), Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju (1. un 2.pants) u.c.

2021.gada jūlijā, atbildot uz iesniedzēja sūdzību par personas koda norādīšanu uz korespondences ieslodzītajai personai, tiesībsargs atsaucās uz vairākiem cilvēktiesību dokumentiem, tostarp Hartas 7.un 8.pantu.

2022.gada decembrī sniegta atbilde iesniedzējam, kurš rakstīja, ka ir vērsies pašvaldības policijā ar iesniegumu par nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu. Persona uzskatīja, ka nav ievēroti Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma nosacījumi, un radīts nemantisks kaitējums. Persona lūdza tiesībsargu sniegt viedokli labas pārvaldības principa kontekstā.

Tiesībsargs uzsvēra, ka labas pārvaldības principa jēdziens ir definēts Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektajā daļā, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 41.panta pirmajā daļā, un ietver trīs elementus (atklātību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru saprātīgā laikā).

Savukārt Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 41.panta otrajā daļā noteikts, ka tiesības uz labu pārvaldību ietver personas tiesības tikt uzklašītai pirms lēmuma pieņemšanas un tiesības piekļūt lietas materiāliem, kā arī iestādes pienākumu pamatot savus lēmumus. Tādējādi labas pārvaldības princips pēc būtības drīzāk prasa pretimnākošu un cieņpilnu iestādes attieksmi pret privātpersonu, kas ietver ne vien pienākumu rīkoties atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam, bet arī pastāvīgi uzlabot personai sniegto pakalpojumu kvalitāti, ievērojot, ka valsts pārvalde kalpo iedzīvotājiem. Proti, minētais princips iestādēm būtu piemērojams tulkojot tiesību normas, aizpildot likuma "robū", kā arī izstrādājot vai pilnveidojot normatīvos aktus.

2022.gada decembrī tiesībsargs tiek lūgts informēt, vai cietušajam ir subjektīvas tiesības pieprasīt sodīt pāridarījumā vainojamo personu.

Tiesībsargs informēja, ka cilvēka pamattiesības uzskaitītas Latvijas Republikas Satversmes 8.nodaļā. Minēto pamattiesību skaitā nav tiesības pieprasīt sodīt vainīgo kādā noteiktā veidā vai noteikt soda apmēru. Šāda veida tiesības personai neparedz arī Konvencija, Vispārējā cilvēktiesību deklarācija un Eiropas Savienības Pamattiesību harta.

2022.gadā atbildē ieslodzītajam attiecībā uz iespējamu īpašumu tiesību pārkāpumu pienesumos veikta atsauce uz Hartas 17.pantu.

2023.gada jūnijā tika sniegta atbilde personai, kura izklāstīja, ka, pēc miesas bojājumu nodarīšanas Valsts policijas iecirknī, tika pieņemts lēmums par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu, un persona tika atzīta par cietušo. Minētajā procesā Valsts policija nolēma piemērot naudas sodu miesas bojājumus nodarījušajai personai. Minēto lēmumu amatā augstāka Valsts policijas amatpersona atstāja spēkā. Tomēr rajona tiesa nolēma atcelt Valsts policijas lēmumu, un šo administratīvā pārkāpuma lietu izbeigt. Savukārt apgabaltiesa atteicās ierosināt apelācijas tiesvedību. Atsauce uz Hartas 41.pantu par labu pārvaldību.

2021.gadā persona tiesībsargam lūdza sniegt skaidrojumu, vai procesa virzītāja kavēšanās, izprasot saglabājamus datus, uzskatāma par kriminālprocesa vilcināšanu. Tāpat tika jautāts, vai procesa virzītāja darbībās ir redzama nolaidība. No cilvēktiesību viedokļa raugoties tiesības uz savlaicīgu lietas izskatīšanu aizsargā Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmais teikums, Konvencijas 6.panta pirmā daļa, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47.panta otrā daļa. Eiropas Cilvēktiesību tiesas ieskatā valsts pienākuma nodrošināt lietas savlaicīgu izskatīšanu mērķis ir novērst pārmērīgi ilgu tiesisko nenoteiktību, kā arī uzturēt paļāvību uz tiesu sistēmas efektivitāti un uzticamību.⁸ Vērtējot lietas izskatīšanas termiņu samērīgumu, ECT ņem vērā tādus kritērijus kā lietas raksturs un sarežģītība, dalībnieku un kompetentās valsts institūcijas rīcība, kā arī procesā iesaistītās intereses svarīgums un darbību neatliekamība.⁹ Norādīts, ka izmeklēšanas un procesuālo darbību savlaicīgumu objektīvi var izvērtēt vienīgi iepazīstoties ar attiecīgās krimināllietas materiāliem.

2023.gada maijā sniegta atbilde uz iesniegumu, kurā norādīts, ka personai tika izsniegti krimināllietas materiāli, kuri saturēja sievas personas datus (vārdu, uzvārdu, personas kodu). Persona uzskatīja, ka tādējādi izmeklētājs esot veicis prettiesisku viņa sievas sensitīvo datu apstrādi. Eiropas Savienības Pamattiesību harta nošķir personas tiesības uz privātās dzīves aizsardzību (7.p.) no tiesībām uz personas datu aizsardzību (8.p). Tomēr arī Hartas 8.panta otrā daļa paredz iespēju, veikt godprātīgu personas datu apstrādi, likumā paredzētiem mērķiem.

⁸ ECT 1999.gada 28.jūlija spriedums lietā *Bottazzi pret Itāliju* &.22

⁹ ECT 2007.gada 18.janvāra spriedumu lietā *Estrikh pret Latviju*, &138

Tādējādi personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var tikt ierobežotas, t.sk., veicot darbības ar personas datiem.

2023.gada aprīlī sniegta atbilde personai, kura informēja, ka konflikta rezultātā tai nodarīti miesas bojājumi. Ņemot vērā, ka arī pati persona nodarīja miesas bojājumus, tika uzsākti divi kriminālprocesi, t.i., par pašas personas un par tai nodarītajiem miesas bojājumiem. Pirmajā kriminālprocesā persona tika atzīta par vainīgu un saukta pie atbildības par vieglu miesas bojājumu nodarīšanu (Krimināllikuma 130.panta otrā daļa). Savukārt otrs kriminālprocess par miesas bojājumu nodarīšanu personai tika izbeigts. Persona uzskatīja, ka tādējādi pārkāptas Satversmes 91.pantā garantētās tiesības, kā arī tiesības uz taisnīgu tiesu. Eiropas Padomes Pamattiesību hartas 21.pants papildus minētajiem diskriminējošas attieksmes pamatiem min arī atšķirīgu attieksmi ģenētisko īpatnību, izcelsmes, invaliditātes, vecuma un dzimumorientācijas dēļ. Iespējamā nebija dati, ka pret personu būtu atšķirīgi izturējušies, pamatojoties uz minētajiem kritērijiem. Līdz ar to konkrētais gadījums nebija skatāms diskriminācijas aizlieguma kontekstā.

Iesniedzējs informēja, ka par ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumu sodu ir samaksājis, bet tiesas spriedumu nav pārsūdzējis resursu un ticības trūkuma dēļ. Iesniedzējs uzskatīja, ka lietas izskatīšanā nav ievērots tiesiskās paļāvības un labas pārvaldības princips. Atbildē 2023.gada aprīlī veikta atsauce uz Hartas 41.pantu.

Konkrēti piemēri

1. piemērs

Hartas pielietojuma veids: Padomdevēja funkcijas un juridiskā analīze (advisory functions and legal scrutiny)

Datums, kad piemērota un institūcija, kam priekšlikums sniegts: vēstule 2023.gada 15.jūnijā Latvijas Republikas Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijai par priekšlikumiem likumprojektā "Grozījumi Valsts robežsardzes likumā otrajam lasījumam.

Detalizēts faktu apraksts, kurā ietverts juridiskais jautājums:

Likumprojekta tekstā bija paredzēts Valsts robežsardzes likuma 15.panta pirmo daļu papildināt ar sekojošu redakciju: "neļaut personai ieceļot valstī tam neparedzētā vietā un laikā (ja nepieciešams, atbilstoši iespējām sniedzot primāro nodrošinājumu), ja nepastāv objektīvi pamatoti apstākļi par tūlītēju ieceļošanas nepieciešamību." Tiesībsargs izteica priekšlikumu izteikt priekšlikumu šādā redakcijā: neļaut personai ieceļot valstī tam neparedzētā vietā un laikā (ja nepieciešams, atbilstoši iespējām sniedzot primāro nodrošinājumu), izņemot situācijas, kad pastāv objektīvi pamatoti apstākļi par tūlītēju ieceļošanas nepieciešamību, vai arī persona, atrodoties Latvijas teritorijā ir lūgusi patvērumu.

Tiesībsarga priekšlikums tika veidots ar mērķi novērst piedāvātā regulējuma neatbilstību Eiropas Savienības noteikumiem. Tika norādīts uz kārtību, kādā ES dalībvalstīs tiek nodrošināta piekļuve patvēruma procedūrai, atsaucoties uz Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2013/32/ES. Tiesībsargs uzsvēra, ka ES tiesības paredz ne tikai aizsardzību no kolektīvās izraidīšanas un ietver neizraidīšanas principu, bet noteic arī tiesības uz patvērumu. Tās regulētas ne tikai ar sekundāriem tiesību aktiem, bet arī noteiktas Hartā, kas ir primārs tiesību akts. Harta ir tieši piemērojama situācijās, kad tiek piemērotas ES tiesības, tostarp attiecībā uz migrāciju un patvērumu. Tiesībsargs atsaucās uz Hartas 18.un 19.punktu. Vēstulē tika atzīmēts, ka ES Tiesā valsts nacionālais regulējums tiek vērtēts nevis saistībā ar sekām, ko tas radījis kādam konkrētam indivīdam, bet abstrakti, vērtējot to caur ES tiesību prizmu.

Tādējādi tiesībsargs uzsvēra, ka Latvijai kā ES dalībvalstij ir jānodrošina tās normatīvā regulējuma atbilstība gan Eiropas Cilvēktiesību konvencijai, gan ES tiesībām.

Tiesībsargs aicināja Saeimu rast risinājumu šai sarežģītajai situācijai ES piedāvāto tiesību un mehānismu ietvarā atbilstoši Hartai, Direktīvai 2013/32/ES un ES Tiesas judikatūrai.

Rezultāts: Lai arī Tiesībsarga priekšlikums tiesiskā regulējuma pilnveidē netika atbalstīts, politikas veidotāji un sabiedrība tika informēta par ES tiesību nozīmīgumu migrācijas jomā.

Kā Harta ietekmēja procesu: Atsauci uz Hartu veica tikai tiesībsargs.

Atsauce: [Tiesībsarga viedoklis par grozījumiem Valsts robežsardzes likumā](#)

2. piemērs

Hartas pielietojuma veids: Padomdevēja funkcijas un juridiskā analīze (advisory functions and legal scrutiny)

Datums, kad piemērota un institūcija, kam priekšlikums sniegts: atzinums privātpersonai 2021.gada aprīlī pārbaudes lietā par noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu (privātpersonai nav tiesības pārsūdzēt tiesā mantas konfiskācijas rīkojumu).

Detalizēts faktu apraksts, kurā ietverts juridiskais jautājums:

Direktīvas 2014/42/ES 38.apsvērumā ir noteikts, ka šajā direktīvā ir ievērotas pamattiesības un principi, kas atzīti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā un Konvencijā, kā tas interpretēts Eiropas Cilvēktiesību Tiesas judikatūrā. Šī direktīva būtu jāīsteno saskaņā ar minētajām tiesībām un principiem. Kā viena no fundamentālajām tiesībām, kas noteikta Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47.pantā, ir tiesības uz taisnīgu tiesu, kas paredz ikvienai personai, kuras tiesības un brīvības, kas garantētas Savienības tiesībās, tikušas pārkāptas, tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību. Tās paredz, ka ikvienai personai ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, tiesību aktos noteiktā tiesā. Savukārt saskaņā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 17.pantu, ikvienai personai ir tiesības uz īpašumu, kas iegūts likumīgi, tiesības to lietot un atsavināt, kā arī tiesības attiecībā uz to dot rīkojumu savas nāves gadījumam. Nevienam nedrīkst atņemt īpašumu, ja vien tas nav jādara sabiedrības interesēs, kā arī

gadījumos un apstākļos, kuri ir paredzēti tiesību aktos, ar noteikumu, ka par zaudējumiem laikus izmaksā taisnīgu kompensāciju. Atbilstoši Direktīvas 2014/42/ES 2.panta 4.apakšpunktam konfiskācija ir īpašuma galīga atņemšana, ko tiesa norīkojusi saistībā ar noziedzīgu nodarījumu. Direktīvas 2014/42/ES 8.panta 1.punkts nosaka, ka “dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus ar mērķi nodrošināt personām, kuras skar šajā direktīvā noteiktie pasākumi, tiesības uz efektīviem aizsardzības līdzekļiem un taisnīgu tiesu, lai saglabātu šo personu tiesības”. Šā panta 6.punkts paredz, ka “dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka ikviens konfiskācijas rīkojums tiek pamatots un ka rīkojums tiek paziņots iesaistītajai personai. Dalībvalstis nodrošina personai, pret kuru tiek vērsta konfiskācija, efektīvu iespēju pārsūdzēt tiesā konfiskācijas rīkojumu”. Uzsverams, ka aizsargpasākumi konfiskācijas procesā atbilstoši Direktīvas 2014/42/ES 4.panta 2.punktam ir attiecināmi arī uz gadījumiem, kad tiek izdalīts atsevišķs process no pamata kriminālprocesa. Kā redzams no Direktīvas 2014/42/ES paskaidrojuma raksta, tad Direktīvā ir iekļauti īpaši aizsardzības pasākumi un tiesiskās aizsardzības līdzekļi, lai nodrošinātu atbilstošu aizsardzības līmeni un pamattiesību ievērošanu. Viens no tiem ir iespēja apstrīdēt ikvienu lēmumu, kas skar īpašumu. Savukārt pie Direktīvas 2014/42/ES 8.panta ir paskaidrots, ka ar šo pantu Eiropas Savienības līmenī tiek ieviests aizsardzības pasākumu minimums. Šo aizsardzības pasākumu mērķis ir garantēt nevainīguma prezumpcijas ievērošanu, tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu (ietverot ne bis in idem principu), efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekļu izmantošanas iespēju tiesā un tiesības saņemt informāciju par to, kā šīs tiesības izmantot.

Rezultāts: Privātpersona par šo jautājumu bija vērsusies arī Satversmes tiesā. Attiecīgi tiesībsargs savu vērtējumu sniedzis arī Satversmes tiesai.

Kā Harta ietekmēja procesu: Latvijas normatīvais regulējums un tajā pārņemtā Direktīva 2014/42/ES tulkota saskaņā ar Hartas 47.pantu.

Atsauce: Tiesībsarga [atzinums pārbaudes lietā Nr. 2020-40-4AD](#) par personas tiesībām pārsūdzēt tiesā lēmumu par mantas konfiskāciju.

3. piemērs

Hartas pielietojuma veids: Padomdevēja funkcijas un juridiskā analīze (advisory functions and legal scrutiny)

Datums, kad piemērota un institūcija, kam priekšlikums sniegts: 2022.gada 22.aprīlī viedoklis Satversmes tiesai

Detalizēts faktu apraksts, kurā ietverts juridiskais jautājums:

Ar Satversmes tiesas lēmumu tiesībsargs tika atzīts par pieaicināto personu lietā, kurā skatīja Latvijas Kriminālprocesa likuma 631.panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam. Lietas būtība: pieteicēji Satversmes tiesai norādīja, ka kriminālprocesā nav paredzēts pārsūdzēt apgabaltiesas lēmumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu. Pieteicēji atsaucās uz Eiropas Parlamenta un Padomes 2014.gada 3.aprīļa Direktīvas 2014/42/ES nepienācīgu pārņemšanu Latvijas normatīvajā regulējumā. Tiesībsargs vērsa Satversmes tiesas uzmanību, ka šis strīdus jautājums tiesībsarga redzeslokā bija jau kopš 2020.gada, kad tika ierosināta pārbaudes lieta. Juridiskajā pamatojumā tiesībsargs norādīja, ka Direktīvas 2014/42/ES 38.apsvērumā noteikts, ka šajā Direktīvā ir ievērotas pamattiesības un principi, kas atzīti Hartā un Konvencijā. Šī Direktīva būtu jāīsteno saskaņā ar minētajām tiesībām un principiem. Kā viena no fundamentālajām tiesībām, kas noteikta Hartas 47.pantā, ir tiesības uz taisnīgu tiesu. Hartas 47.pantā noteikts, ka ikvienai personai, kuras tiesības un brīvības tikušas pārkāptas, tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību. Tās paredz, ka ikvienai personai ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, tiesību aktos noteiktā tiesā. Tiesībsargs uzsvēra, ka, kā secināms no minētās Direktīvas 8.panta 6.punkta, tad dalībvalstīm jānodrošina, ka personai, pret kuru vērsta īpašuma atņemšana, ir efektīvas iespējas pārsūdzēt tiesā konfiskācijas rīkojumu. Tādējādi tiesībsargs norādīja, ka atbilstoši spēkā esošajam Kriminālprocesa likuma regulējumam, lēmumu par mantas konfiskāciju nebija iespējams pārsūdzēt. Attiecīgi netika nodrošināts atbilstoši Satversmes 92.pantam atbilstošs tiesas process.

Rezultāts: Satversmes tiesa 2023. gada 31. janvārī pieņēma lēmumu par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai lietā Nr. 2021-44-01 "Par Kriminālprocesa likuma 631. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam".

Ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 267. pantu ir noteikta Satversmes tiesas un Eiropas Savienības Tiesas sadarbības procedūra, kurā Eiropas Savienības Tiesa sniedz Satversmes tiesai noderīgu atbildi, kas ļautu tai atrisināt konkrēto konstitucionālo sūdzību.

Izskatāmajā lietā Satversmes tiesa ir konstatējusi nepieciešamību uzdot Eiropas Savienības Tiesai jautājumus prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai par Eiropas Savienības Pamattiesību hartas, Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa direktīvas 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā un Padomes 2005. gada 24. februāra pamatlēmuma 2005/212/TI par noziedzīgi iegūtu līdzekļu, nozieguma rīku un īpašuma konfiskāciju interpretāciju.

Kā Harta ietekmēja procesu: Latvijas normatīvais regulējums un tajā pārņemtā Direktīva 2014/42/ES tulkota saskaņā ar Hartas 47.pantu.

Atsauce: [Tiesībsarga viedoklis Satversmes tiesai lietā Nr. 2021-44-01](#) "Par Kriminālprocesa likuma 631. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam".

4. piemērs

Hartas pielietojuma veids: Padomdevēja funkcijas un juridiskā analīze (advisory functions and legal scrutiny)

Datums, kad piemērota un institūcija, kam priekšlikums sniegts: 2020.gada 15.jūnijā pieteikums Satversmes tiesai.likuma

Detalizēts faktu apraksts, kurā ietverts juridiskais jautājums:

Tiesībsargs iesniedza Satversmes tiesā pieteikumu par Ministru kabineta noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13.punkta atbilstību Satversmes 91., 105. un 110.pantam". Minētie noteikumi paredzēja atšķirīgu valsts nodevas apmēru laulātajiem (0,25% no mantojuma nekustamā īpašuma vērtības) un pārējiem testamentārajiem vai līgumiskajiem mantiniekiem (7,5% no nekustamā īpašuma vērtības). Tādējādi, viendzimuma personas, kas faktiski bija mantojuma atstājēja dzīvesbiedri, tika nostādīti atšķirīgā un daudz nelabvēlīgākā situācijā nekā laulātie.

Ministru kabinets tiesībsargam norādīja sekojošo. Laulības vai partnerattiecību noslēgšanas jautājumi netiek regulēti Eiropas Savienības līmenī. Tiesības stāties laulībā un tiesības veidot ģimeni tiek garantētas saskaņā ar valsts tiesību aktiem, kas nosaka šo tiesību izmantošanu¹⁰. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 9. panta skaidrojumos ir uzsvērts, ka personu, kas var stāties laulībā, dzimums nav minēts ar nodomu, proti, lai šīs tiesības varētu attiecināt arī uz valstīm, kas par ģimenes dibināšanas pamatu atzīst ne tikai laulību, bet arī citus pasākumus. Tādējādi šī norma ne aizliedz, ne arī uzliek pienākumu piešķirt laulības statusu viena dzimuma cilvēku savienībai¹¹. Līdz ar to katras valsts tiesību sistēmā var pastāvēt būtiskas atšķirības šā jautājuma regulējumā un katrai valstij ir tiesības veidot tādu ģimenes tiesību regulējuma modeli, kāds atbilst tās vēsturiskajai attīstībai un kultūras vērtībām. Civillikuma 32.–38. pantā noteikti vairāki šķēršļi laulības slēgšanai, tostarp Civillikums aizliedz jaunu laulību personai, kas jau atrodas laulībā, kā arī laulību starp radniekiem un starp viena dzimuma personām. Civillikumā noteiktie aizliegumi ir skaidri un nepārprotami, un tos nevar interpretēt pretēji tiesiskuma principam. Turklāt šīs normas pilnībā atbilst Satversmes 110. pantam un nepārkāpj nevienu no Konvencijas vai citu Latvijai saistošu starptautisko līgumu normām.

Ministru kabinets secināja, ka tādējādi Latvijas tiesību sistēmā nepastāv viendzimuma laulības tiesību institūts, proti, Latvijas tiesību aktos nav paredzētas tiesības slēgt viendzimuma laulību, tāpat nav iespējams reģistrēt viena vai dažādu dzimumu personu kopdzīvi. Turklāt no Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras neizriet, ka šis fakts radītu Konvencijas pārkāpumu, un ka visām dalībvalstīm būtu vispārējs pienākums ieviest savās tiesību sistēmās šādus institūtus.

Tiesībsargs savā pamatojumā Satversmes tiesai norādīja, ka konkrētais gadījums ir jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 91.panta otro teikumu, 105.panta pirmo, otro un trešo teikumu un 110.panta pirmo teikumu.

ECT ir konsekventi konstatējusi Konvencijas 8. panta pārkāpumu gadījumos, kuros valsts tiesiskais regulējums bez jebkāda objektīva pamata nostāda viendzimuma ģimenes nelabvēlīgākā situācijā attiecībā uz atsevišķu tiesību īstenošanu, salīdzinot ar dažāda dzimuma partneriem. ECT 2015. gada

¹⁰ [Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 9. pants](#)

¹¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011., 587. lpp.

21. jūlija spriedumā lietā *Oliari un citi pret Itāliju* secināja, ka valstij no Konvencijas 8. panta var izrietēt pozitīvs pienākums paredzēt juridisku ietvaru viendzimuma ģimeņu attiecību atzīšanai un aizsardzībai.

Satversmes 91.pants noteic, ka “visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21.pants aizliedz diskrimināciju seksuālās orientācijas dēļ,¹² tāpat arī ECT savos spriedumos ir norādījusi uz valsts pozitīvo pienākumu aizsargāt viendzimuma pāru ģimenes atbilstoši Konvencijas 14.pantam (diskriminācijas aizliegums seksuālās orientācijas dēļ). Līdz ar to diskriminācijas aizliegums seksuālās orientācijas dēļ ir saistošs arī Latvijai.

Rezultāts: izskatot lietu, Satversmes tiesa secināja, ka Satversmei neatbilst valsts nodevas regulējums, kas piemērojams mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partnerim, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene. Satversmes tiesa norādīja, ka ģimenes attiecību tiesiskajam regulējumam un ģimenes ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta pasākumu tiesiskajam regulējumam jāveido vienota un saskanīga tiesiskā regulējuma sistēma. Tādēļ Ministru kabinetam ir jāgādā, lai pēc viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesiskā regulējuma stāšanās spēkā Ministru kabineta noteikumos ietvertais ģimenes ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta tiesiskais regulējums būtu saskanīgs ar jauno ģimenes attiecību tiesisko regulējumu, kā arī atbilstošs vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesībām.

Kā Harta ietekmēja procesu: Tiesībsargs atsaucies minētajā lietā uz Hartu, pamatojot diskriminācijas nepieļaujamību. Satversmes tiesa spriedumā uz Hartu nav atsaukusies.

Atsauce: [Tiesībsarga pieteikums Satversmes tiesai](#) par Ministru kabineta noteikumu Nr. 1250 “Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā” 13. punkta atbilstību Satversmes 91., 105. un 110. pantam

¹² [Eiropas Savienības Pamattiesību harta., 26.10.2012, C326/391, 21.pants](#)

5. piemērs

Hartas pielietojuma veids: padomdevēja funkcijas un juridiskā analīze (advisory functions and legal scrutiny)

Datums, kad piemērota un institūcija, kam priekšlikums sniegts: 2021.gada 29.martā tiesībsarga atbilde personai par iespējamu diskrimināciju un tiesību uz īpašumu pārkāpumu dzīvokļa īpašuma privatizācijas procesā .

Detalizēts faktu apraksts, kurā ietverts juridiskais jautājums: Aizskārums rodas tādēļ, ka likuma "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" (turpmāk – Privatizācijas likums) noteic, ka šī likuma 7.un 8.pantā minētos privatizācijas objektus ir tiesības privatizēt privatizācijas sertifikātu īpašniekiem, kas ir Latvijas pilsoņi, nepilsoņi vai personas, kas saņēmušas pastāvīgās uzturēšanās atļauju. Tiesībsargs lūdza viedokli pie AS "Publisko aktīvu pārvaldītājs Possessor" un Ekonomikas ministrijai.

Ekonomikas ministrija savā viedoklī uzsvēra, ka, lai sniegtu vispusīgu viedokli par tiesību normas atbilstību normatīvo aktu hierarhijā augstāk esošajām Latvijas un Eiropas Savienības tiesību normām, nepieciešams analizēt tiesību normas rašanās priekšvēsturi, pieņemšanas apstākļus, kā arī tiesību normas tvērumu un iztulkošanas robežas. Nepieciešams izvērtēt likumdevēja tiesības noteikt konkrētu likuma subjektu loku, normatīvā akta mērķi, pieņemšanas un piemērošanas kārtību, t.sk. kopsakarībā ar starptautiskajām tiesībām un citu ES dalībvalstu praksi.

Ir jāveic tiesiskā regulējuma sākotnējo motīvu analīze ar pārskatu par Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas sākuma posmu 20.gadsimta 90.gadu sākumā. Šajā kontekstā ir jāanalizē šajā laika posmā pieņemtie normatīvie akti par īpašuma konversiju no valsts īpašuma uz privātpašumu, kas noteica zemes reformas, denacionalizācijas un privatizācijas procesa uzsākšanu, nododot valsts īpašumu privātpersonu īpašumā, lai pareizi piemērotu vienlīdzības principu.

Tiesībsargs atzinumā uzsvēra, ka LESD konsolidētās versijas 345.pants paredz, ka līgumi par ES un par tās darbību nekādi neietekmē dalībvalstu tiesību aktus, kas reglamentē īpašumtiesību sistēmu¹³. Tas nozīmē, ka īpašumtiesību jautājuma regulēšana ir atstāta dalībvalstu kompetencē. ES

¹³ LESD konsolidētā versija <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN> 345. pants (bijušais EKL 295. pants).

līdz ar to ir ierobežota kompetence iejaukties šajos jautājumos¹⁴: “Eiropas Savienības Pamattiesību hartā, kam ir juridiski saistošs spēks, ir apstiprinātas pamattiesības, kas garantētas Konvencijā un kas izriet no dalībvalstīs pieņemtajām konstitucionālajām tradīcijām. Ar Hartu netiek paplašināta Savienības tiesību piemērošanas joma ārpus Savienības pilnvarām un Savienībai netiek noteiktas nekādas jaunas pilnvaras vai uzdevumi, nedz grozītas pilnvaras un uzdevumi, kas noteikti Līgumos”. Ņemot vērā konversijas nepieciešamību, Saeima, ratificējot Konvenciju, izdarīja atrunu likumā “Par 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11.protokolu¹⁵”, 2.pantā nosakot, ka Konvencijas 1.protokola 1.panta prasības (tiesības uz īpašumu) neattieksies uz īpašuma reformu¹⁶, kas regulē PSRS veiktās aneksijas laikā nacionalizēto, konfiscēto, kolektivizēto vai citādā veidā nelikumīgi ekspropriēto īpašumu atdošanu vai kompensācijas izmaksu bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kā arī lauksaimniecības uzņēmumu, zvejnieku kolhozu un valsts un pašvaldību īpašumu privatizāciju.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka īpašumam ir raksturīga sociālā funkcija, kuras mērķis ir panākt taisnīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesēm un indivīda pamattiesībām¹⁷. Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt ir norādījusi, ka jēdzieni “sabiedrības intereses” un “vispārējās intereses” ir viennozīmīgi tulkojami daudz plašāk kā jēdziens “nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā”, un ierobežojumi ir pieņemami¹⁸. ES īpašumtiesību jautājumu regulācija ir atstāta dalībvalstu kompetencē.

Tiesībsargs norādīja, ka apstrīdētā norma nav pretrunā ar ES Pamattiesību hartas 17.panta pirmo punktu. Fiziskas personas – ES pilsoņa tiesības vispārējā kārtībā netiek nedz ierobežotas, nedz aizskartas. Apstrīdētā norma nosaka subjektu loku tikai attiecībā uz specifisku un vienreizēju dzīvojamā fonda privatizācijas procesu, kas notiek īpašuma reformas ietvaros, un ES tiesības atzīst dalībvalstu kompetenci specifisku īpašumtiesību jautājumu regulēšanā. Turklāt arī ES pilsonis, kurš

¹⁴ Van Erp, S., Akkermans, B., 2010. European Union property law. In: C. Twigg-Flesner, ed., The Cambridge Companion to European Union Private Law. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 173–186.p.

¹⁵ [Likums par 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11.protokolu](#)

¹⁶ [Likums par 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11.protokolu](#). 143/144, 13.06.1997.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 14, 24.07.1997.

¹⁷ Case of Hutten-Czapska v. Poland (application no. 35014/97): Judgment of The European Court of Human Rights of 19 June 2006.

¹⁸ Beddard R. Human rights and Europe. Third edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. p.105

Latvijas Republikā ir saņēmis pastāvīgās uzturēšanās atļauju, iegādājoties sertifikātus, var kļūt par Privatizācijas likuma subjektu un ir tiesīgs privatizēt Privatizācijas likuma 7. un 8.pantā minētos privatizācijas objektus.

LESD 18.panta saturs būtu plašāks nekā īpašie noteikumi (piemēram LESD 45.pants), kas jau ietver diskriminācijas aizliegumu pilsonības dēļ un kas paredz konkrētās ES pamatbrīvības ierobežošanas iespēju¹⁹. Sekojoši – valsts ir tiesīga noteikt kritērijus un ierobežojumus attiecībā uz personām, konkrētu kvalifikāciju esamību un atbilstību konkrētajam amatam, kritērijus personām, kuras var ieņemt ierēdņa amatu, dienēt armijā, īpašuma konversijas procesā pretendēt uz īpašumu utt.

Rezultāts: Tiesībsargs secināja, ka apstrīdētā norma ir uzskatāma par tieši piemērojamu un atbilstošu Satversmei un Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām.

Kā Harta ietekmēja procesu: Harta nodrošināja precīzu juridisko analīzi.

Atsauce: Atbilde sniegta privātpersonai. Atsauce veikta uz Hartas 17.panta pirmo punktu.

6. piemērs

Hartas pielietojuma veids: Padomdevēja funkcijas un juridiskā analīze (advisory functions and legal scrutiny)

Datums, kad piemērota un institūcija, kam priekšlikums sniegts: 2020.gada 15.jūnijā atbilde privātpersonai

Detalizēts faktu apraksts, kurā ietverts juridiskais jautājums:

Atbilde sniegta privātpersonai, kura sūdzējās par piemēroto naudas sodu par Ceļu satiksmes likumā paredzēto administratīvo pārkāpumu. Persona uzskatīja, ka Valsts policijas lēmums ir formāls un pamatojas uz maldīgiem pieņēmumiem.

Atbildē tiesībsargs norādīja sekojošo. Atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektajai daļai, labas pārvaldības princips ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru

¹⁹ Tridimas T. The General Principles of EU Law 2nd Edition – Oxford: Oxford University Press, 2006, 121.p.

mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses. Savukārt Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 41.panta pirmās daļas izpratnē tiesības uz labu pārvaldību nodrošina objektīvu, godīgu un pieņemamā termiņā veiktu jautājuma izskatīšanu. Minētās tiesības ietver ikvienas personas tiesības piekļūt materiāliem, kas uz to attiecas. Attiecīgi labas pārvaldības principa kontekstā var tik skatīta Valsts policijas amatpersonu rīcība ilgstoši sūtot pieprasītos administratīvā pārkāpuma lietā esošos videoierakstus, kuros redzams pārkāpuma izdarīšanas brīdis.

Atbilstoši Hartas 41.panta trešajai daļai ikvienam ir tiesības uz atlīdzinājumu par zaudējumiem, kurus radījuši iestādes darbinieki savu dienesta pienākumu izpildes laikā. Arī Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešais teikums paredz personas tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā. Savukārt Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma 17.panta otrajā daļā noteiktas personas tiesības pieprasīt atlīdzinājumu iestādei, kuras darbības, veicot administratīvā pārkāpuma procesu, radījušas personai zaudējumus. Konvencijas 6.panta trešajā daļā noteiktas apsūdzētā minimālās tiesības, t.i., saņemt informāciju par apsūdzību, sagatavoties aizstāvībai, pratināt lieciniekus, kā arī saņemt tulka un aizstāvja palīdzību. Tomēr iesniegumā nav datu, ka administratīvā pārkāpuma lietas izskatīšanas gaitā Jums būtu liegtas minētās tiesības.

Rezultāts: Pēc būtības atšķiras vienīgi personas viedoklis un institūciju (policijas, tiesas) redzējums par administratīvā pārkāpuma sastāva esamību 2020.gada 9.decembra notikumos. Tomēr Satversmes 92.pantā, Hartas 47.pantā un Konvencijas 6.pantā minētās tiesības nav interpretējamās, kā pienākums institūcijai pieņemt personai vēlama vai labvēlīga satura lēmumu.

Kā Harta ietekmēja procesu: Pamatojumā atsauce uz Hartas 41.panta trešo daļu un 47.pantu.

Atsauce: Atbilde sniegta privātpersonai.

7. piemērs

Hartas pielietojuma veids: Padomdevēja funkcijas un juridiskā analīze (advisory functions and legal scrutiny)

Datums, kad piemērota un institūcija, kam priekšlikums sniegts: atzinums pārbaudes lietā 2023.gada 16.maijā. Adresēts Finanšu ministrijai, Izglītības un zinātnes ministrijai, Latvijas Zinātnes padomei un Latvijas Universitātei par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu dzimuma dēļ Eiropas Savienības struktūrfondu izlietojumā

Detalizēts faktu apraksts, kurā ietverts juridiskais jautājums:

Pēc personas iesnieguma tiesībsargs uzsāka situācijas izpēti par iespējamu diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu dzimuma dēļ pret sievietēm – zinātniecēm ES struktūrfondu finansēto projektu ietvaros, ja viņām tiek liegts izmantot ar grūtniecību saistītos atvaļinājumus, ko paredz Darba likums. Regula Nr.1303/2013, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un atceļ Padomes Regulu (EK) Nr.1083/2006 (turpmāk – Regula Nr.1303/2013). Regulas 1303/2023 65.pants (projekta beigu termiņš) tulkots saistībā ar šīs Regulas 7.pantu (dzimumu līdztiesības ievērošana). Regula 1303/2013 paredz konkrētu termiņu. Lai iesniegtu atbilstīgos izdevumus Eiropas Komisijai.

Pārbaudes lietas ietvaros tika vērtēts nacionālais un ES normatīvais regulējums, kas skar dzimumu līdztiesības principu, sieviešu-zinātnieču lomu un Regulas 1303/2013 7.un 65.panta kolīziju, kā arī minētā normatīvā regulējuma attiecināmību uz Latviju – sieviešu-zinātnieču iespējam saņemt ar grūtniecību saistītus atvaļinājumus. Pieaug to sieviešu skaits, kas iegūst doktora grādu un attiecīgi var sākt savu profesionālo darbību zinātnē reproduktīvajā vecumā. Kā norādījis Eiropas Parlaments, tad darba un privātās dzīves balansa trūkums ir viens no iemesliem, kas liek sievietēm pamest karjeru zinātnē.

Regula 1303/2013 tika interpretēta Hartas 21.panta un 51.panta gaismā. Pārbaudes lietā uzsvērts, ka dzimumu līdztiesība kā princips ir viena no senākajām ES pamatvērtībām, kas iekļauta jau Romas līgumā 1957.gadā. Pašlaik dzimumu līdztiesības princips ir iekļauts Līguma par Eiropas Savienību 2.pantā, LESD 8.un 10.pantā, kā arī Hartas 21.pantā. Turklāt Hartas kontekstā ir īpaši jāuzsver

Hartas 51.pants, kas noteic, ka Hartas nosacījumi (tātad dzimumu līdztiesības princips) ir jāattiecina uz gan uz ES iestādēm, gan dalībvalstīm, kad tās īsteno ES tiesību aktus, piemēram, nodrošina ES struktūrfondu īstenošanu atbilstoši Regulas Nr.1303/2013 prasībām.

Dzimumu līdztiesības princips izriet arī no Satversmes 91.panta. Atzinumā uzsvērts, ka īpašu uzmanību ES ir pievērsusi dzimumu līdztiesības nodrošināšanai nodarbinātībā un izglītībā, izstrādājot vairākas direktīvas²⁰, kas skar valstu pienākumu nodrošināt ar grūtniecību saistītus atvaļinājumus. Papildus ES ir norādījusi, ka no [Eiropas Savienības] tiesas prakses ir skaidrs, ka nelabvēlīga attieksme pret sievieti ar grūtniecību vai maternitāti ir tiesā diskriminācija dzimuma dēļ. [...] [Eiropas Savienības] tiesa ir konsekventi atzinusi, ka saistībā ar vienlīdzīgas attieksmes principu ir likumīgi aizsargāt sievietes bioloģisko stāvokli grūtniecības un maternitātes laikā un ieviest maternitātes aizsardzības pasākumus kā līdzekļi, lai sasniegtu patstāvīgu līdztiesību.²¹

Pārbaudes lietā tiesībsargs secināja, ka dzimumu līdztiesības princips ir nozīmīgs gan ES, gan nacionālajā līmenī, turklāt tā neievērošana saistāma ar diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu. Lai arī Harta uzliek par pienākumu ievērot dzimumu līdztiesības principu gan ES tiesību aktu izstrādē, gan ieviešanā ES līmenī un dalībvalstīs, un attiecīgi dzimumu līdztiesības princips ir iekļauts Regulā 1303/2013, tomēr tā ieviešana var tikt apdraudēta ar Regulas 1303/2013 65.pantā noteikto termiņu.

Rezultāts: Tiesībsargs secināja, ka Latvijas zinātnes padome, būtiski ietekmējot bērna kopšanas atvaļinājuma ilgumu, pārkāpj savas kompetences ietvarus. Tiesībsargs uzsvēra, ka grūtniecība nostāda sievietes-zinātnieces sliktākā situācijā attiecībā uz bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanu. Attiecīgi tika konstatēts netiešās diskriminācijas aizlieguma pārkāpums dzimuma dēļ, liedzot sievietei-zinātniecei izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu atbilstoši Darba likumā noteiktajam.

Kā Harta ietekmēja procesu: Pamatojumā atsauce veikta uz Hartas 21. un 51. pantu.

Atsauce: [Tiesībsarga atzinums pārbaudes lietā Nr. 2022-55-26D](#) par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu dzimuma dēļ Eiropas Savienības struktūrfondu izlietojumā.

²⁰ Piemēram, [EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES DIREKTĪVA 2006/54/EK \(2006. gada 5. jūlijs\) par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos \(pārstrādāta versija\)](#)

²¹ ibid

Secinājumi

1. Tiesībsarga biroja juristi juridiskajā analizē primāri izmanto Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju.
2. Harta tiek izmantota, interpretējot Eiropas Savienības tiesību aktus.
3. Zināšanas par Hartu un Hartas izmantošana būtu paplašināma.
4. Hartas izmantošana juridiskajā analizē nodrošinātu tās lielāku iedzīvināšanu Latvijas tiesību telpā.